

Steenwijk, Gasthuispoort II
(Gemeente Steenwijkerland, Ov.)

Een Inventariserend
Archeologisch Veldonderzoek
Steekproefrapport 2010-06/15

*Steenwijk, Gasthuispoort II
(Gemeente Steenwijkerland, Ov.)
Een Inventariserend Archeologisch
Veldonderzoek*

Een onderzoek in opdracht van
Gemeente Steenwijkerland

Steekproefrapport 2010-06/15

ISSN 1871-269X

auteurs: [redacted] (fysisch geograaf)

autorisatie: [redacted] (senior archeoloog)

De Steekproef werkt volgens de Kwaliteitsnorm
Nederlandse Archeologie 3.1

Foto's en tekeningen zijn gemaakt door de
Steekproef bv, tenzij anders vermeld.

© De Steekproef bv, Zuidhorn, juli 2010

Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt zonder
bronvermelding.

De Steekproef bv aanvaardt geen
aansprakelijkheid voor eventuele schade
voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of
het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

De Steekproef bv
Archeologisch Onderzoeks- en Adviesbureau
Hogeweg 3
9801 TG Zuidhorn

telefoon

fax

internet

e-mail

kvk

[redacted]
[redacted]
www.desteckproef.nl

[redacted]
02067214

Inhoud

Samenvatting

1. Inleiding.....	1
1.1 Aanleiding en doel (KNA 3.1 LS01).....	1
1.2 Locatiebeschrijving (KNA 3.1 LS02).....	2
2. Bureauonderzoek.....	3
2.1 Samenvatting voorgaand onderzoek.....	3
2.2 Aanvulling bureauonderzoek Stadhuispoort.....	3
3. Veldonderzoek.....	6
3.1 Aanpak veldonderzoek (KNA 3.1 VS01).....	6
3.2 Resultaten veldonderzoek (KNA 3.1 VS02, VS03).....	7
4. Conclusies en advies.....	9

Appendices: Archeologische periodes
 Boorstaten
 Laagbeschrijvingen volgens Archeologische
 Standaard Boorbeschrijvingsmethode

Samenvatting

In verband met een geplande herinrichting, waaronder de verlenging van een gracht en de bouw van een brug, heeft een inventariserend archeologisch veldonderzoek plaatsgevonden bij de Gasthuispoort te Steenwijk, gemeente Steenwijkerland, provincie Overijssel. Doel van het onderzoek is vast te stellen of in het gebied archeologische waarden aanwezig zijn die door de werkzaamheden bedreigd worden.

Het onderzoek is een uitbreiding op een onderzoek dat een jaar eerder op een aangrenzend terrein is uitgevoerd. Het bureauonderzoek bestaat uit een samenvatting van het voorgaande onderzoek en uit een aanvullende interpretatie van historische kaarten. Bij het veldonderzoek zijn zes boringen uitgevoerd om archeologische indicatoren op te sporen en om de gaafheid van de bodem te bepalen.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat ter plaatse van de kruissing met de singelgracht tot in de 19^e eeuw een brug heeft gelegen. Aan de stadskant daarvan lag de Gasthuispoort. Beide lijken te zijn gesloopt in de 19^e eeuw. Op de plek van de brug is de gracht gedempt met ter hoogte van het water een gemetselde duiker. Uit het veldonderzoek blijkt dat bij de bouw van de duiker waarschijnlijk de restanten van de brug verloren zijn gegaan. Wel zijn van de Gasthuispoort mogelijk nog diepere delen zoals funderingen aanwezig. Daarom luidt het advies om aan de centrumzijde van de gracht bodemingrepen dieper dan een meter archeologisch te laten begeleiden. Dit dient te worden gedaan door een daartoe gecertificeerd bureau volgens een vooraf door de bevoegde overheid goed gekeurd Programma van Eisen. In de rest van het plangebied wordt nader onderzoek niet nodig geacht.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel (KNA 3.1 LS01)

In opdracht van de gemeente Steenwijkerland, vertegenwoordigd door de heer , is een inventariserend archeologisch veldonderzoek uitgevoerd in een plangebied bij de Gasthuispoort te Steenwijk, gemeente Steenwijkerland, provincie Overijssel. De aanleiding voor het onderzoek is een herinrichting met onder meer verlenging van de gracht en de bouw van een brug. Hiervoor zijn graafwerkzaamheden nodig die eventueel aanwezige archeologische grondsporen kunnen verstoren. De diepte van de bodemingrepen was tijdens het onderzoek nog niet bekend.

Het onderzoek is een aanvulling op een onderzoek dat een jaar eerder op de aangrenzende parkeerplaats is gedaan. Hiervan is een samenvatting gemaakt met een toevoeging op het gebied van de historische geografie. Het resulterende archeologisch verwachtingsmodel is vervolgens getoetst door middel van veldonderzoek. Daartoe is gezocht naar archeologische indicatoren en is bepaald wat de gaafheid van de bodem is.

Figuur 1: Steenwijk op de topografische kaart, 1:25.000. Het onderzoeksgebied is rood omlijnd weergegeven.

1.2 Locatiebeschrijving (KNA 3.1 LS02)

Het onderzoeksgebied grenst zuidwestelijk aan het centrum van Steenwijk. Het betreft het noordelijke deel van de Vendelweg (zie Figuur 1) en de kruissing van de weg met de singelgracht. Tijdens het onderzoek was het terrein in gebruik als weg (zie Figuur 2).

Figuur 2: Steenwijk, Gasthuispoort II. Het plangebied gezien in noordelijke richting.

Tabel 1: Steenwijk, Gasthuispoort II: administratieve gegevens

provincie:	Overijssel
gemeente:	Steenwijkerland
plaats:	Steenwijk
toponiem:	Gasthuispoort II
bevoegd gezag:	Gemeente Steenwijkerland (regio-archeoloog Oversticht:)
opdrachtgever:	Gemeente Steenwijkerland
oppervlakte:	0,5 hectare
hoogte:	6 m + NAP
grenscoördinaten:	noord: 204,033 / 533,395 oost: 204,108 / 533,225 zuid: 204,080 / 533,204 west: 203,992 / 533,343
kaartblad:	16G
onderzoeksmeldingsnr:	41551
uitvoeringsperiode:	25 juni 2010
onderzoeksdiepte:	3,8 meter
beheer documentatie:	De Steekproef bv, Provincie Overijssel en E-depot RCE

2. Bureauonderzoek

2.1 Samenvatting voorgaand onderzoek

In plangebied Gasthuispoort te Steenwijk heeft reeds op 27 mei 2009 een veldonderzoek plaatsgevonden (Steekproefrapport 2009-06/01¹) ter hoogte van de parkeerplaats. Uit het bureauonderzoek bleek dat plangebied Gasthuispoort aan de rand van het historisch centrum ligt. Geassocieerde archeologische vondsten binnen een halve kilometer rondom dateren uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd. De enige oudere melding is van een vondst van een neolithische bijl. Voor het huidige onderzoek is ARCHIS opnieuw geraadpleegd. Dit heeft geen nieuwe meldingen in de omgeving van locatie Gasthuispoort opgeleverd. Het bestudeerde kaartmateriaal laat zien dat het plangebied in het begin van de 19^e eeuw in gebruik was als akker. In de tweede helft van de 19^e eeuw en de eerste helft van de 20^e eeuw kwam er bebouwing die tijdens de tweede helft van de 20^e eeuw weer werd gesloopt. Voor een uitgebreider bureauonderzoek en de lijst van de gebruikte literatuur wordt verwezen naar Steekproefrapport 2009-06/01.

Tijdens het voorgaande veldonderzoek zijn zes verkennende boringen geplaatst. Hierbij zijn geen intacte bodemlagen vastgesteld. In het gebied is circa een meter verstoorde grond aanwezig op keileem. In de verstoorde grond werd subrecent afval waargenomen zoals baksteen en steenkool. Archeologische indicatoren zijn daarbij niet aangetroffen. Op basis van de resultaten werd nader archeologisch onderzoek niet noodzakelijk geacht.

2.2 Aanvulling bureauonderzoek Stadhuispoort

De plek van de voormalige Gasthuispoort maakte geen deel uit van het voorgaande onderzoek. Op de stadsplattegrond van [] uit het derde kwart van de 16^e eeuw is de Gasthuispoort getekend (zie Figuur 3). Buiten de poort lag een brug over de singelgracht. Op de kadastrale kaart uit 1811-1832² lijken beide nog aanwezig (zie Figuur 4). Op een kaart uit 1853-1854 en op andere kaarten uit de 19^e of 20^e eeuw is geen poort of brug herkenbaar. Waarschijnlijk zijn ze tijdens de 19^e eeuw gesloopt. Het kan echter niet uitgesloten worden dat ze wel aanwezig waren, maar vanwege de kleine schaal van de kaarten niet gekarteerd zijn.

Het midden en zuiden van het plangebied bestaat uit de Vendelweg met voetpaden en een smalle groenstrook. Deze weg lijkt te zijn aangelegd tussen 1974 en 1985 (zie Figuur 5).

Het archeologisch verwachtingsmodel van het voorgaande onderzoek luidt dat vooral archeologische resten verwacht kunnen worden uit de

1 Steenwijk, Gasthuispoort. (Gemeente Steenwijkerland, Ov.) Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek. [] & []. Steekproefrapport 2009-06/01. Zuidhorn, juni 2009.

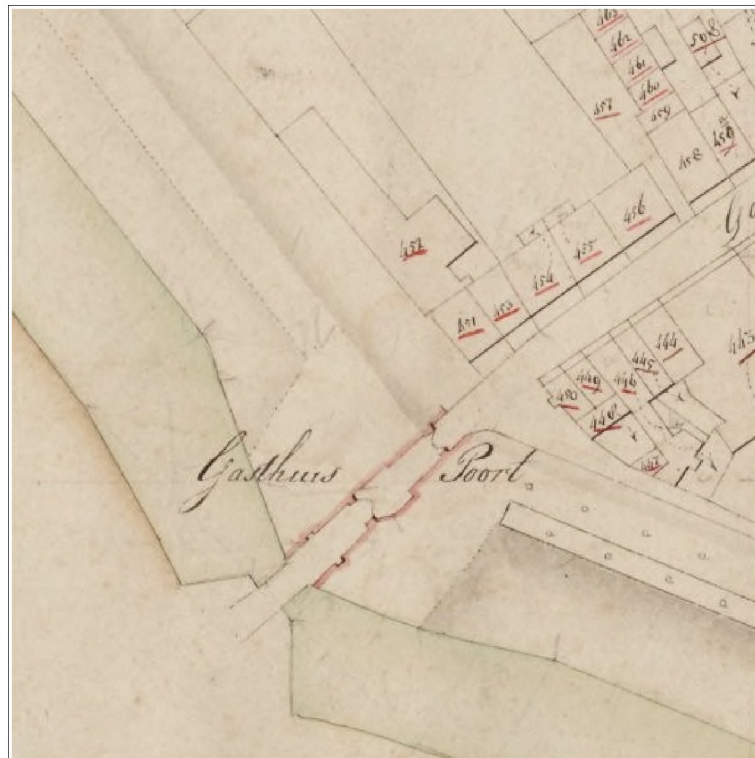
2 www.WatWasWaar.nl

middeleeuwen en de nieuwe tijd, maar dat eerdere periodes ook mogelijk zijn. Een aanvulling hierop is dat bij de kruissing met de singelgracht restanten van eerdere bruggen en stadsversterkingen aanwezig kunnen zijn. Van bruggen kunnen onder meer houten funderingspalen worden gevonden. Van stadsversterkingen kunnen vooral stenen funderingen nog aanwezig zijn.

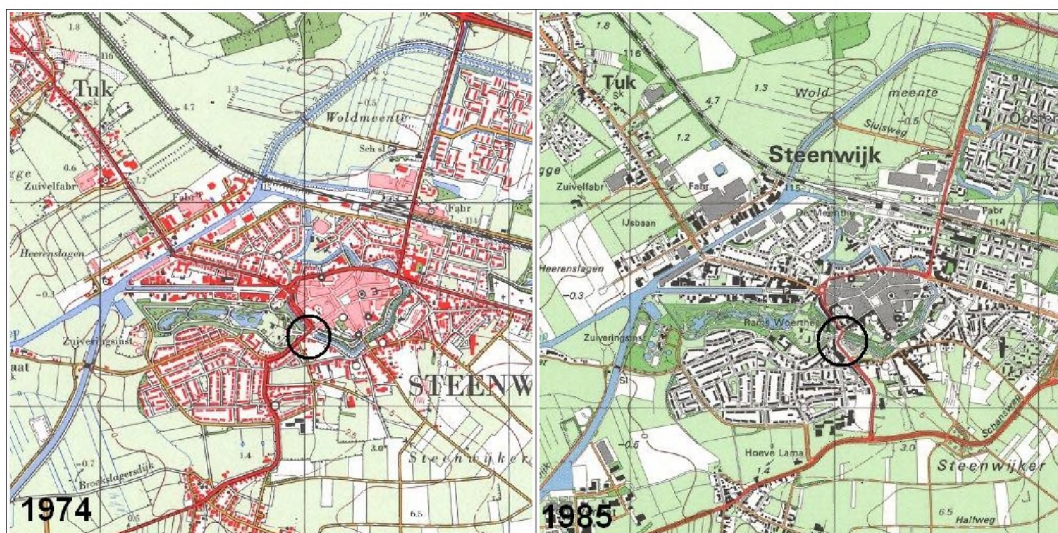

Figuur 3: Steenwijk op de stadsplattegrond van [redacted] uit het derde kwart van de 16^e eeuw³. De Gasthuispoort ligt binnen de rode cirkel.

3 Plattegrond getekend door [redacted] (derde kwart 16de eeuw). Stichting tot bevordering van de uitgave van de plattegronden van [redacted] in samenwerking met Canaletto. [redacted] Offset. Alphen aan den Rijn, 1994.

Figuur 4: Steenwijk op de kadastrale kaart uit 1811 - 1832. Op de kaart wordt een brug weergegeven bij de kruissing van de singelgracht. Aan de stadszijde lijkt de Gasthuispoort nog aanwezig.

Figuur 5: Steenwijk op topografische kaarten uit 1974 en 1985. Het plangebied ligt in de zwarte cirkel. Op de kaart uit 1985 worden de parkeerplaats en de Vendelweg aangegeven, terwijl ze in 1974 nog ontbraken.

3. Veldonderzoek

3.1 Aanpak veldonderzoek (KNA 3.1 VS01)

Het veldonderzoek is uitgevoerd op 25 juni 2010. Er zijn zes verkennende boringen verricht (zie Figuur 6). De boringen zijn gedaan langs de Vendelweg op plekken waar volgens de informatie van beheerders geen leidingen liggen (informatie KLIC). Boringen 4, 5 en 6 zijn uitgevoerd rondom de kruising van de Vendelweg met de singelgracht.

Figuur 6: Steenwijk, Gasthuispoort II: boorpuntenkaart. Het plangebied is aangegeven met een onderbroken gele lijn. De genummerde rode punten geven de ligging van de zes boringen weer. Het geel gearceerde deel is eerder onderzocht. Ter plaatse van het rood gearceerde deel adviseren wij om ingrepen dieper dan een meter archeologisch te laten begeleiden.

De boringen zijn verricht met een edelmanboor met een doorsnede van zeven centimeter. Vanaf twee meter diepte zijn de boringen vervolgd met een guts van twee centimeter doorsnede. De dieptes van de boringen variëren van circa

anderhalve meter bij nummers 1, 2 en 3 tot 3,8 meter bij boring 6. Het materiaal uit de boringen is onderzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren door het laagsgewijs af te snijden in de boorkop en de guts. De resultaten van de boringen zijn opgenomen in de Appendix in de vorm van boorstaten en laagbeschrijvingen. Van de boringen zijn de RD-coördinaten bepaald met behulp van GPS. De hoogtes van de boringen zijn bepaald met behulp van het Actueel Hoogtebestand Nederland. Er heeft geen veldkartering plaats gevonden. De vondstzichtbaarheid was slecht.

3.2 Resultaten veldonderzoek (KNA 3.1 VS02, VS03)

Langs de Vendelweg zijn boringen 1, 2 en 3 uitgevoerd. De bovengrond van ruim een meter dikte bestaat uit geroerde grond met daarin (sub)recent materiaal zoals glas, baksteen, cement en dergelijke. Ook zijn er brokken keileem en grind in aanwezig. Dit resultaat komt overeen met de bevindingen bij het voorgaande onderzoek ter plaatse van de parkeerplaats (Steekproefrapport 2009-06/01).

Rondom de voormalige brug over de singelgracht zijn boringen 4, 5 en 6 gedaan. Tegenwoordig ligt op de plek van de brug een gemetselde duiker (zie Figuur 7). Waarschijnlijk is deze aangelegd nadat de Gasthuispoort en de brug gesloopt zijn. Boring 4 is gedaan op een kleine twintig meter zuidwestelijk van het midden van de singelgracht, boring 6 op circa zeven meter ten noordoosten ervan. Voor deze plekken is gekozen omdat elders geen boringen mogelijk waren in verband met wegverharding, leidingen, riolering en dergelijke.

Bij boring 6 is geen natuurlijke grondlaag bereikt. Tot 3,8 meter diepte is geroerde grond aangeboord met enige bijmenging van baksteenresten. De grote dikte van deze laag wijst er mogelijk op dat geboord is op de plek van de voormalige singelgracht. Dat betekent dat de geroerde grond dempingsmateriaal is.

Bij boring 4 is van 2,65 tot 2,9 meter diepte een zandlaag aangeboord die intact lijkt. Hierboven zit een pakket geroerde grond met brokken oranje baksteen. Naar beneden toe is deze laag steeds homogener en is steeds minder baksteen aanwezig. De plek van boring 4 ligt gezien de afstand en de dikte van de geroerde grond met zekerheid buiten de voormalige singelgracht. Mogelijk heeft de grote dikte van de laag geroerde grond bij boring 4 wel een relatie met de aanleg van de duiker. Bij aanleg van de duiker (vermoedelijk in de 19^e eeuw) zal op grotere diepte in de gracht een fundering gemaakt zijn. Om daar te kunnen werken zal het grachtwater zijn afgedamd en is wellicht ook de oever afgegraven om instorting te voorkomen. Mogelijk reikt het afgegraven deel tot boring 4.

Boring 5 is gedaan aan de voet van de stadswal, op circa een meter boven het water, ter hoogte van de oostelijke kant van de duiker (zie Figuren 6 en 7).

Hier is onder 1,3 meter geroerde grond een intacte zandlaag aangeboord. Deze geroerde grond lijkt ook opgebracht ten tijde dat men de duiker heeft aangelegd.

Figuur 7: Steenwijk, Gasthuispoort II: foto van de kruissing van de Vendelweg met de singelgracht. Rechts van de duiker wordt boring 5 uitgevoerd.

Voorafgaand aan de aanleg van de duiker zullen de restanten van de voormalige brug over de singelgracht volledig zijn verwijderd. Mogelijk zijn van de Stadhuispoort, die aan de centrumzijde van de brug lag, nog wel restanten aanwezig in de ondergrond. Het gaat dan wel om de diepe delen zoals funderingen. Resten binnen circa een meter diepte zijn naar verwachting sterk aangetast bij de aanleg van de duiker, de weg, leidingen, riolering en dergelijke.

4. Conclusies en advies

Binnen plangebied Steenwijk, Gasthuispoort II ligt de kruissing van de Vendelweg met de singelgracht. Hier lag tot in de 19^e eeuw een brug met aan de centrumzijde daarvan de Gasthuispoort. Beide lijken in de 19^e eeuw te zijn gesloopt.

Tegenwoordig is de plek van de voormalige brug gedempt met onderin een gemetselde duiker. Bij de aanleg van de duiker zullen resten van de brug waarschijnlijk verloren zijn gegaan. Ook restanten van de Gasthuispoort zijn hierbij mogelijk beschadigd. Daarnaast zullen ze zijn aangetast door onder meer wegwerkzaamheden en de aanleg van leidingen en riolering. Mogelijk zijn nog wel diepere delen zoals fundamenten van de Gasthuispoort aanwezig. Deze zijn met behulp van een booronderzoek niet op te sporen. Evenmin is op de locatie een proefsleufonderzoek mogelijk in verband met de aanwezigheid van een weg, leidingen en riolering. Daarom adviseren wij aan de centrumzijde van de singelgracht graafwerkzaamheden dieper dan een meter archeologisch te laten begeleiden. Een dergelijke begeleiding dient te worden uitgevoerd door een daartoe gecertificeerd archeologisch bureau volgens een vooraf door de bevoegde overheid goed gekeurd Programma van Eisen (PVE).

In de rest van het plangebied is de bodem verstoord tot in de keileem en zijn er geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarom adviseren wij daar geen nader archeologisch onderzoek te ondernemen. Als er bij toekomstige werkzaamheden onverhoopt toch archeologische grondsporen worden aangetroffen en/of vondsten worden gedaan, dan hiervan direct melding te worden gemaakt bij de gemeente Steenwijkerland conform de Monumentenwet 1988 artikel 53 & 54.

Appendices

Steenwijk, Gasthuispoort II

Archeologische periodes

Boorstaten

Laagbeschrijvingen volgens Archeologische
Standaard Boorbeschrijvingsmethode

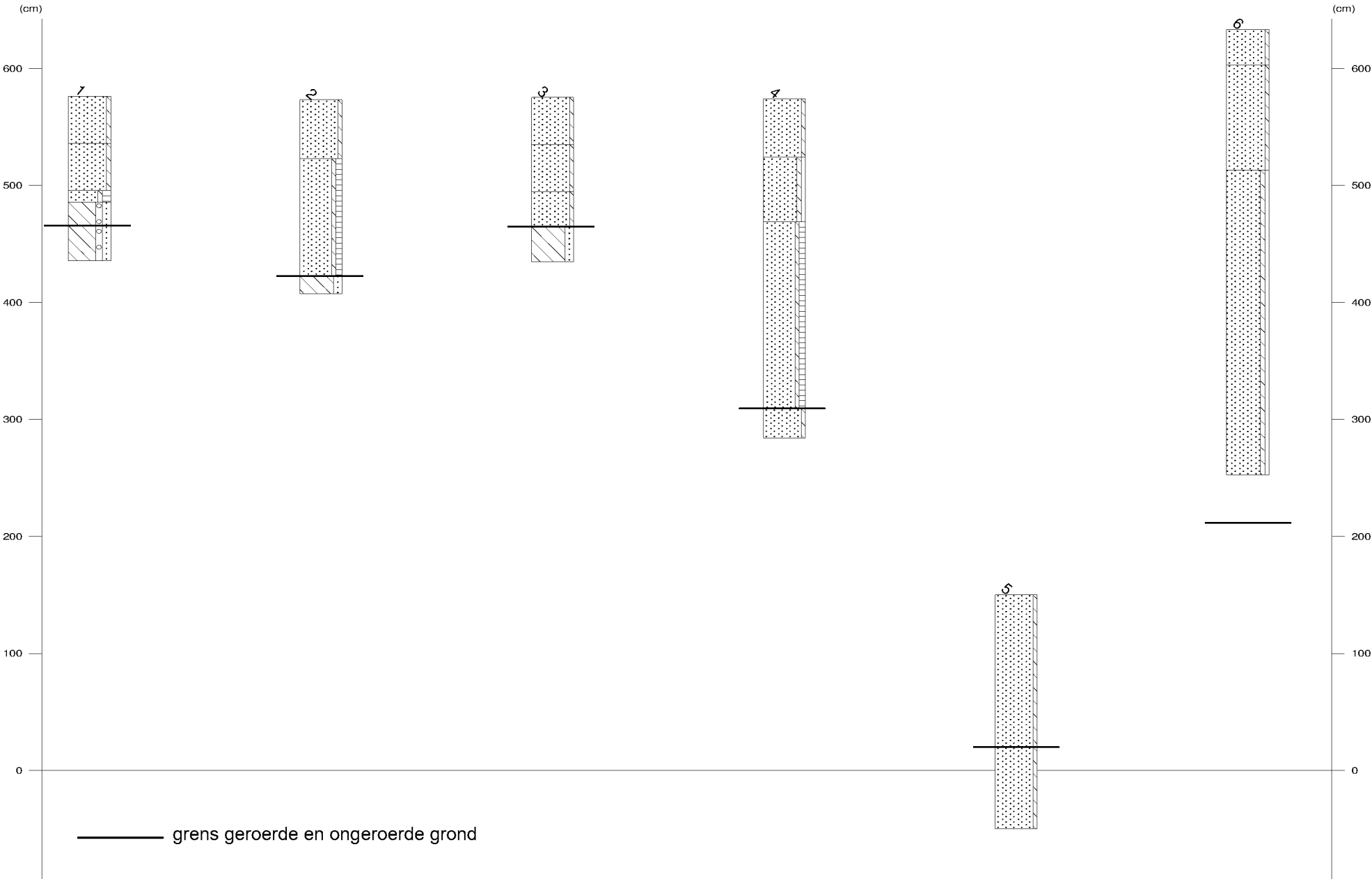
Appendix

Archeologische periodes

paleolithicum:		ijzertijd:	
paleolithicum vroeg:	tot 300.000 BP	ijzertijd vroeg:	800 - 500 vC
paleolithicum midden:	300.000 - 35.000 BP	ijzertijd midden:	500 - 250 vC
paleolithicum laat:	35.000 BP - 8.800 vC	ijzertijd laat:	250 - 12 vC
paleolithicum laat A:	35.000 - 18.000 BP		
paleolithicum laat B:	18.000 BP - 8.800 vC	romeinse tijd:	
		romeinse tijd vroeg:	12 vC - 70 nC
mesolithicum:		romeinse tijd vroeg A:	12 vC - 25 nC
mesolithicum vroeg:	8.800 - 7.100 vC	romeinse tijd vroeg B:	25 - 70 nC
mesolithicum midden:	7.100 - 6.450 vC	romeinse tijd midden:	70 - 270 nC
mesolithicum laat:	6.450 - 4.900 vC	romeinse tijd midden A:	70 - 150 nC
		romeinse tijd midden B:	150 - 270 nC
neolithicum:		romeinse tijd laat:	270 - 450 nC
neolithicum vroeg:	5.300 - 4.200 vC	romeinse tijd laat A:	270 - 350 nC
neolithicum vroeg A:	5.300 - 4.900 vC	romeinse tijd laat B:	350 - 450 nC
neolithicum vroeg B:	4.900 - 4.200 vC		
neolithicum midden:	4.200 - 2.850 vC	middeleeuwen:	
neolithicum midden A:	4.200 - 3.400 vC	middeleeuwen vroeg:	450 - 1.050 nC
neolithicum midden B:	3.400 - 2.850 vC	middeleeuwen vroeg A:	450 - 525 nC
neolithicum laat:	2.850 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg B:	525 - 725 nC
neolithicum laat A:	2.850 - 2.450 vC	middeleeuwen vroeg C:	725 - 900 nC
neolithicum laat B:	2.450 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg D:	900 - 1.050 nC
		middeleeuwen laat:	1.050 - 1.500 nC
brons tijd:		middeleeuwen laat A:	1.050 - 1.250 nC
brons tijd vroeg:	2.000 - 1.800 vC	middeleeuwen laat B:	1.250 - 1.500 nC
brons tijd midden:	1.800 - 1.100 vC		
brons tijd midden A:	1.800 - 1.500 vC	nieuwe tijd:	
brons tijd midden B:	1.500 - 1.100 vC	nieuwe tijd A:	1.500 - 1.650 nC
brons tijd laat:	1.100 - 800 vC	nieuwe tijd B:	1.650 - 1.850 nC
		nieuwe tijd C:	1.850 - heden

Appendix Steenwijk, Gasthuispoort II: Boorstaten

1

X-coördinaat (m) : 204064
Y-coördinaat (m) : 533243
Maaiveld (cm) : 576

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort
0 - 40	zand zwak siltig, 10yr4/3, bouwvoor
40 - 80	zand zwak siltig, 2,5y5/3
80 - 90	zand zwak siltig, sterk humeus, 2,5y3/1, weinig baksteen
90 - 110	leem sterk zandig, matig grindig, 10yr5/4, vergraven, keileem
110 - 140	leem sterk zandig, matig grindig, 10yr5/4, keileem

2

X-coördinaat (m) : 204038
Y-coördinaat (m) : 533269
Maaiveld (cm) : 573

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort
0 - 50	zand zwak siltig, 10YR4/3, Opm.: glas, baksteen, cement, grind
50 - 150	zand zwak siltig, matig humeus, 2,5y3/1, Opm.: Laag bestaat uit brokken, Stukken gele en knaloranje baksteen, Keileembrokken
150 - 165	leem sterk zandig, 5y4/3, keileem

3

X-coördinaat (m) : 204021
Y-coördinaat (m) : 533292
Maaiveld (cm) : 575

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort
0 - 40	zand zwak siltig, 10yr4/3, Opm.: glas, grind, baksteen
40 - 80	zand zwak siltig, 10yr3/3, Opm.: glas, baksteen, grind, spijker
80 - 110	zand zwak siltig, 10yr4/3, Opm.: overgangslaag met minder materiaal
110 - 140	leem sterk zandig, 10yr5/4, keileem

4

X-coördinaat (m) : 204014
Y-coördinaat (m) : 533339
Maaiveld (cm) : 574

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort
0 - 50	zand zwak siltig, 10yr4/3
50 - 105	zand zwak siltig, zwak grindig, mix, vergraven, weinig baksteen, Opm.: brokken geel bruin
105 - 265	zand zwak siltig, matig humeus, 2,5y3/1, Opm.: naar beneden homogener en minder materiaal, knaloranje baksteen, brokken
265 - 290	zand zwak siltig, 5y4/3, Opm.: intact?

5

X-coördinaat (m) : 204059
Y-coördinaat (m) : 533349
Maaiveld (cm) : 150

Diepte (cm)	Omschrijving Grondsoort
0 - 130	zand zwak siltig, 10YR3/2, veel baksteen

Appendix Steenwijk, Gasthuispoort II: Laagbeschrijvingen

Diepte (cm)	Omschrijving	
	Grondsoort	
130 - 200	zand	zwak siltig, 2,5y6/3, Opm.: Zijn we door de keileem heen,leembrokken

6

X-coördinaat (m) : 204030
Y-coördinaat (m) : 533371
Maaiveld (cm) : 633

Diepte (cm)	Omschrijving	
	Grondsoort	
0 - 30	zand	zwak siltig, 10yr4/3, weinig baksteen
30 - 120	zand	zwak siltig, mix, Opm.: steenkoolresten,baksteen, beton, grind
120 - 380	zand	zwak siltig, zwak grindig, 10yr4/4, vergraven, spoor baksteen